

Które sowy mają uszy?

Autor scenariusza: Dariusz Anderwald

Podstawowe informacje

W Polsce występuje 13 gatunków sów. W zdecydowanej większości występują rzadko bądź bardzo rzadko. Wszystkie są niezwykle pożyteczne i znajdują się pod ochroną. Jedna z nich - puchacz - jest chroniona w sposób szczególny za pomocą specjalnych stref ochronnych powoływanych wspólnie przez leśników i ornitologów. W takich strefach gwarantuje się ptakom spokój w czasie lęgów, a zajmowane przez ptaki niektóre stare drzewostany zachowuje się w stanie nienaruszonym działalnością człowieka.

Sowy są bardzo starym szczepem ptaków. Przypuszcza się, że np. sowa płomykówka jako gatunek jest starsza od obecnego układu kontynentów, ponieważ występuje prawie na całej kuli ziemskiej, mimo że nie wędruje. Sowy sprawiają wrażenie niezwykle i mogą wzbudzać lęk u ludzi nerwowych. Wszystkie mają delikatne upierzenie, upstrzone gęsto szaro- i czarnobrazowymi plamkami i kreskami, które doskonale zlewają się z otoczeniem. Sowi lot charakteryzuje się niezwykłą miękkością i lekkością, gdyż powierzchnię każdego pióra pokrywa jakby delikatny meszek tłumiący szmery. Olbrzymie oczy o jasnożółtych lub pomarańczowych tęczówkach zwrócone są do przodu i nadają ptakom wyraz ludzkiej twarzy. Wrażenie to potęguje układ piór, które tworzą dookoła oczu tzw. szlarę. Sowy widzą doskonale zarówno w dzień, jak i w nocy, są jednak dalekowidzami do tego stopnia, że zjadanej myszy właściwie nie widzą.

Niebywale wykształcone są uszy sów. Jednak wystające pęczki piór nie mają nic wspólnego z uszami i prawdopodobnie służą jedynie do podkreślenia groźnego wyglądu. Uszy właściwe są ukryte w piórach po bokach głowy i są to ogromne szpary z obszernym otworem usznym. Sowy latają zupełnie bezszelestnie. Badając otoczenie za pomocą słuchu, najpierw patrzą z natężeniem w kierunku skąd dobiegają szmery, po czym nagle odwracają głowę o 180° i tak na przemian kilka razy, aby precyzyjnie zlokalizować położenie ofiary. Sowy nie potrafią ruszać uszami jak ssaki, ponieważ nie mają ucha zewnętrznego, więc wszystkie ruchy wykonują całą głową. Widoczne u niektórych gatunków pęczki piór ("uszy") mogą być przez sowy dowolnie podnoszone lub opuszczane. Ich funkcja jest do dzisiaj nieznaną i pozostaje w sferze hipotez.

Przebieg zajęć:

I. Wprowadzenie

1. Ćwiczenia rozluźniające.

Gra w *Starą sowę*. Wszyscy siedzą w kręgu. Jedna osoba siada pośrodku z zasłoniętymi chustą oczyma. Blisko wokół niej wybierani przez nauczyciela uczniowie rozkładają przeróżne przedmioty, np. gumkę, ołówek, klucze od mieszkania, itp. Stara sowa siedzi i pilnuje, ale tylko za pomocą słuchu, rozłożonych przez innych przedmiotów. Panuje "absolutna" cisza. Wskazane gestem przez nauczyciela osoby

Poziom nauczania

szkoła podstawowa (IV-VI).

Przedmioty

przyroda, biologia.

Cele

Uczeń:

- zna gatunki sów występujące w Polsce
- zna zwyczaje i biologię lęgową sów
- potrafi rozpoznać kilka gatunków polskich sów
- ma świadomość konieczności ochrony sów.

Czas trwania zajęć

dwie jednostki lekcyjne.

Metody

pogadanka, gra dydaktyczna.

Środki dydaktyczne

- arkusz ucznia, kredki bądź farby, magnetofon, taśma z nagraniami głosów puchacza, uszatki, sowy błotnej, płomykówki, pójdzki. puszczyka, kartki A4, opaska na oczy.

Przygotowanie wstępne

Które sowy mają uszy?

Autor scenariusza: Dariusz Anderwald

mają za zadanie bezszelestnie wstać, podejść do "sowy", zabrać dowolny przedmiot i powrócić na swoje miejsce. Jeżeli "sowa" usłyszy "złodzieja" (wskaże palcem kierunek skąd dochodzi dźwięk), zamienia się z nim miejscami i gra toczy się dalej.

2. Luźna pogadanka na temat znajomości gatunków sów, ich zwyczajów i biologii na podstawie wiedzy dzieci i literatury (mitologia grecka - symbolem Ateny była sowa. Kubuś Puchatek - Sowa Przemądrzała, wiersze Jana Brzechwy).

Należy:

- zapoznać dzieci na wcześniejszych zajęciach lekcyjnych z szyfrem SO-WA-KI-BE-ZU-TY (S=O.W=A, K=I, B=E, Z=U,T=Y, pozostałe litery bez zmian),
- wykonać kopię arkusza ucznia dla każdego ucznia
- przygotować nagrania głosów sów podanych w scenariuszu. Aby zdobyć takie nagrania, należy skontaktować się z Zarządami Parków Narodowych, Krajobrazowych lub organizacjami zajmującymi się ochroną przyrody w okolicy
- małe kartki z nazwami sów wymienionymi w scenariuszu, tj. puchacz, uszatka, sowa błotna, płomykówka, pójdzka, puszczyk po jednej kartce dla ucznia.

II. Część właściwa

1. Rozdanie dzieciom portrety 6 gatunków sów wyciętych z arkusza ucznia *Poznajemy sowy*, z których każdy pod pisany jest szyfrem sylabowym SO-WA-KI-BE-ZU-TY, a mianowicie:
PUCHACZ - PZCHWCU
USZATKA - ZOUWYIW
SOWA BŁOTNA - OSAW EŁSYNW
PŁOMYKÓWKĄ - PŁSMTIÓAIW
PÓJDZKA - PÓJDZIW
PUSZCZYK - PZOUCUTI
2. Odszyfrowanie przez dzieci nazw sów, którymi podpisane są portrety. Na rewersie portretu znajduje się krótki opis danego gatunku. Uczeń, który pierwszy odszyfruje nazwę, będzie mógł przeczytać na głos opis tego gatunku sowy.
3. Wycięcie portretów 6 gatunków sów, wklejenie portretów do zeszytów, podpisanie wszystkich gatunków i przepisanie opisów gatunków sów z uszami.
4. Pokolorowanie gatunków sów z uszami.
5. Przeprowadzamy ćwiczenie Znajdź swoje stado, którego celem jest nauczanie uczniów rozpoznawania sów po głosie:
  - informujemy uczniów, że każdy ptak odzywa się głosem charakterystycznym dla swojego gatunku - również sowy
  - na tablicy piszemy nazwy gatunkowe sów i słowny zapis ich melodii (wg informacji podanych w arkuszu ucznia). Odtwarzamy z magnetofonu poszczególne głosy sów - uczniowie ćwiczą ich naśladowanie

Które sowy mają uszy?

Autor scenariusza: Dariusz Anderwald

- każdy uczeń losuje karteczkę z nazwą sowy, prosimy, aby każdy trzymał w sekrecie, wylosowaną nazwę sowy. Następnie polecamy uczniom, aby stanęli pośrodku sali i na określony znak zaczęli odzywać się głosem swojego gatunku. "Sowy" odzywające się tak samo tworzą stado. Po zakończeniu sprawdzamy poprawność dobrania się uczniów w stada.

Podsumowanie

1. Odpowiedź na pytanie: które sowy mają uszy?
2. Wyjaśnienie dzieciom, iż wszystkie sowy mają uszy, jednak niektóre z nich posiadają dodatkowo pęczki piór, tylko przypominające uszy, ale nimi nie będące.

Literatura

- Busse P., Ptaki. *Mały słownik zoologiczny*, t. II., Wiedza Powszechna, Warszawa 1991.

Wydawnictwo Komitetu Ochrony Orłów.